

1. Met opgestoken vaan

Waarom zouden we letten op de antichrist?

Hoort het wel echt bij de verwachting van de kerk om rekening te houden met de komst van de antichrist? Daar lijkt het in de praktijk niet op. Wordt er soms weinig gepreekt over de wederkomst van Christus, de komst van de antichrist is nog veel minder in beeld. A.W. Pink schrijft in verband met wat Openbaring over de antichrist schrijft:

‘Het is opmerkelijk dat Openbaring het enige boek in de Bijbel is waarin een belofte gedaan wordt aan hen die het boek en de profetieën die erin staan, lezen (Openb. 1:3). En toch wordt er maar zelden uit gelezen vanaf de kansels van orthodoxe kerken! Het is vrijwel zeker dat de grote vijand daarachter zit. Het lijkt erop dat de satan dit boek meer vreest en haat dan elk ander boek in de Bijbel, omdat het duidelijk zegt dat hij uiteindelijk in de poel des vuurs geworpen wordt.’³

Vergeleken met de komst van Christus Zelf is de komst van de antichrist van een lagere orde. Christus is het hart van het leven van een christen en Zijn komst is het uitzicht. Wie Christus is, daarvan is ons zo veel meer bekendgemaakt dan van wie de antichrist is. En toch ... Bijbels gezien kunnen we niet denken over de wederkomst van Christus zonder aandacht te hebben voor wat eraan voorafgaat. Daartoe behoort ook de komst van Zijn grote tegenspeler.

Er zijn belangrijke redenen om zorgvuldige aandacht aan dit thema te geven. En zeker in deze tijd. Misschien wel juist omdat we het

3. A.W.Pink, *De Antichrist*, 180. Waarbij aangetekend kan worden: over de eerste en laatste hoofdstukken wordt regelmatig gepreekt, maar over de tussenliggende veel minder – zeker niet over die hoofdstukken die over de satan, de draak, het beest en de hoer gaan.

zo vaak genegeerd hebben. In dit hoofdstuk behandel ik twee redenen om bij deze komst stil te staan. De eerste reden (paragraaf 1) is het feit dat de Bijbel veel over hem zegt; dit is een opmaat voor de beschrijving van de antichrist in hoofdstuk 2. De tweede reden (paragraaf 2) is het feit dat de Bijbel ons tot waakzaamheid oproept; dit is een opmaat voor de aanbevelingen van hoofdstuk 5.

1. Een Bijbels signalement

Definitie

Over wie hebben we het eigenlijk als het gaat over de antichrist? Het woord zelf wordt in de Bijbel slechts enkele keren genoemd.⁴ Toch is het de meest vertrouwde naam, en ook de aanduiding die ik in dit boek zal hanteren. Het woord heeft een tweeledige betekenis, doordat het Griekse woord *anti* zowel ‘tegen’ als ‘in plaats van’ kan betekenen. Daarom is hij:

- de tegenstander van Christus, die alles af wil breken wat bij Christus en Zijn rijk hoort;
- de concurrent van Christus, die Zijn plaats en macht wil innemen.

Is hij dan dezelfde als de satan? Nee, hij heeft wel hetzelfde doel, hij hoort wel tot hetzelfde rijk der duisternis, maar hij is een andere persoon. De satan en zijn duivelen zijn geesten, de antichrist is dat niet. Je zou kunnen zeggen dat hij de *vleesgeworden* duivel is. Hij is een persoon, een wereldleider, in wie de duivel zijn duistere macht op aarde tot een toppunt zal laten stijgen. Dus alle vijandschap die de hele wereldgeschiedenis door tegen Christus en Zijn kerk in de praktijk is gebracht, zal in hem zijn samengebond. Andersom kunnen we zeggen: Dat wat we over de antichrist leren, wijst ons de werkingen van satan aan waar de kerk alle eeuwen door voor beducht moet zijn.

4. 1 Johannes 2:18, 22; 4:3; 2 Johannes:7.

In die zin komen we in de Bijbel talloze heenwijzingen naar de antichrist tegen. Alles wat over de satan en over goddeloze mensen wordt gezegd zal op een bepaalde manier ook terugkomen in de persoon van de antichrist. Tegelijk is er een aantal gedeelten dat heel specifiek over hem gaat. De voornaamste daarvan komen nu aan de orde.⁵

Het Oude Testament

Vanaf het eerste ogenblik na de zondeval wordt duidelijk dat de wereldgeschiedenis staat in het teken van een grote strijd: 'Ik zal vijandschap zetten tussen u en tussen deze vrouw, tussen uw zaad en tussen haar Zaad' (Gen. 3:15). Telkens wordt deze strijd zichtbaar: tussen Kaïn en Abel (Gen. 4), tussen de zonen van God en die van de mensen (Gen. 6), tussen Sem en Cham (Gen. 11), enzovoorts. Zo zal het zijn tot aan het einde van de wereld, zoals Openbaring duidelijk maakt.

In sommige personen komen de sluwheid en de macht van de duivel wel heel duidelijk naar voren, zoals in Lamech en Nimrod. Zij kunnen gezien worden als een vooruitwijzing naar de komende antichrist. Dat geldt ook voor een heel aantal psalmen die de tegenstelling tussen de rechtvaardigen en goddelozen zó scherp tekenen, dat het je de adem beneemt. Psalm 2 bijvoorbeeld: 'Waarom woeden de heidenen, en bedenken de volken ijdelheid? De koningen van de aarde stellen zich op, en de vorsten beraadslagen samen, tegen de HEERE en tegen Zijn Gezalfde, zeggende: Laat ons Hun banden verscheuren en Hun touwen van ons werpen' (vers 1-3). Hier gaat het over de volken der wereld (het rijk van de antichrist), maar nog niet over hun leider (de antichrist zelf). Op zijn persoon wordt gehint in Psalm 10: 'De goddeloze, gelijk hij zijn neus omhoogsteekt, onderzoekt

5. Een uitvoerige vers-voor-versbespreking van sommige van deze passages volgt in hoofdstuk 2.

niet; al zijn gedachten zijn dat er geen God is' (vers 4). Wie met deze 'bril' de psalmen leest, zal voortdurend aanwijzingen tegenkomen.

Dat geldt ook voor de profeten. Op sommige plaatsen zijn het echter niet langer aanwijzingen, maar directe voorzeggingen. Dat is niet vreemd! Zij profeteren veel over de Messias. Als er dan ook een antimessias zou komen, zouden ze over hem dan zwijgen? Nee dus. Wij zien in Ezechiël een bijzondere figuur opduiken: Gog. Een vorst die we verder niet kennen, maar die zal komen in de eindtijd (Ez. 38:16) en van wie blijkt dat hij vele volkeren onder zich heeft en grote macht krijgt. Hij zal het in het bijzonder op Israël voorzien hebben en God zal hem ten onder brengen (Ez. 39).

Nog duidelijker wordt het bij Daniël. Nebukadnezar is de koning die wel leider over de hele wereld zal willen zijn en zichzelf als God beschouwt. Hem zal het niet gelukken, maar Daniël moet profeteren over een vorst die nog machtiger, nog goddelozer en nog meedogenlozer is. Van hem staat geschreven dat hij de andere vorsten zal overwinnen en de plaats van God innemen: '... en een ander zal na hen opstaan, en die zal verscheiden zijn van de vorige, en hij zal drie koningen vernederen. En hij zal woorden spreken tegen de Allerhoogste, en hij zal de heiligen der hoge plaatsen verstoren, en hij zal menen de tijden en de wet te veranderen' (Dan. 7:24-25). 'En die koning zal doen naar zijn welgevallen, en hij zal zich verheffen en groot maken boven alle god, en hij zal tegen de God der goden wonderlijke dingen spreken' (Dan. 11:36). Het is duidelijk dat er een machtige en afschuwelijke vorst zal komen met een immens rijk. Maar wie en hoe en wanneer, dat is voor Daniël verborgen: '... ik bewaarde dat woord in mijn hart' (Dan. 7:28) en 'deze woorden zijn toegesloten en verzegeld tot de tijd van het einde' (Dan. 12:9). De opheldering laat op zich wachten tot de komst van de Christus Zelf.

Onderwijs van Jezus

Het is dan opmerkelijk dat de Heere Jezus Zelf de persoon van de antichrist nauwelijks noemt.⁶ Wel spreekt Hij veel over de duivel en diens rijk. Dan maakt Hij Zijn discipelen ook alert op wat er nog komen gaat. Dat ligt al begrepen in Zijn voorbeeldgebed, waar Hij hun en ons leert bidden: ‘Uw Koninkrijk kome.’ En vervolgens: ‘Leid ons niet in verzoeking maar verlos ons van de boze.’ Hoe dichterbij Zijn Koninkrijk komt, hoe intenser de tegenkrachten. Dat laat de grote Profeet ons vooral horen in Zijn rede over de eindtijd, zoals Hij die met name in Mattheüs 24 en 25 geeft. In Zijn toespraak gaat het spreken over de val van Jeruzalem naadloos over in het spreken over het einde van de tijden. Hij benoemt dan specifieke ontwikkelingen die duiden op het allerlaatste van de tijden:

- Vervolging (Matth. 24:8-9, 21-22).
- Verraad (vers 10).
- Verleiding (vers 11, 23-24).
- Verwording (vers 12, 38).
- Verkillung (vers 12).
- Verkondiging (vers 14).⁷

Op het laatste punt na zijn dit allemaal ontwikkelingen die erop gericht zijn Christus’ Kerk te beschadigen. Op zich is dat niet nieuw. ‘Allen die godzalig willen leven in Christus Jezus, die zullen vervolgd worden’ (2 Tim. 3:12). Wat echter bepalend is naar het einde toe, is dat deze zaken intenser en grootschaliger zullen zijn dan ooit tevoren:

6. Al lijkt Mattheüs 12:45 hier wel naar te verwijzen, en misschien nog duidelijker Johannes 5:43. Ook wordt in Mattheüs 24:5 en 24 gesproken over valse profeten – dat zijn degenen die Johannes (1 Joh. 2:18) benoemt als ‘antichristen’, voorlopers van de antichrist.

7. Wellicht kunnen we dit laatste punt ook verbinden aan de belofte van de bekering van Israël waar Paulus over spreekt in Romeinen 11. Het is wel opmerkelijk dat dit thema verder zo weinig aandacht krijgt in Jezus’ onderwijs. Hoewel de discipelen er kennelijk wel hoop op gekregen hebben, getuige hun vraag in Handelingen 1:6.

‘Alsdan zal grote verdrukking wezen, *hoedanige niet is geweest sinds het begin van de wereld tot nu toe, en ook niet zijn zal*. En zo die dagen niet verkort werden, geen vlees zou behouden worden; maar omwille van de uitverkorenen zullen die dagen verkort worden’ (Matth. 24:21-22).

Let vooral op de geursiveerde zinsdelen. Die tonen aan dat er een unieke periode komt, anders dan het ooit geweest is en duidelijk ingeperkt. Zou de toename van deze druk te maken hebben met de komst van de antichrist? Dat zegt Christus niet met zoveel woorden. Maar het intense karakter van de periode die Hij voorzegt, roept wel die vraag op waardóór het er dan zó ernstig voor zal staan. Het heil dat voorzegt is, hangt samen met de komst van Christus. Hangt het onheil dat voorzegt wordt dan samen met de komst van de antichrist?

Apostolische brieven

Voor Paulus is de wederkomst van Christus hoofdzakelijk iets om naar te verlangen, en een christen valt dat bij.⁸ Maar de toekomstige gebeurtenissen roepen ook vrees op, in het bijzonder vanwege het toekomstige oordeel, waar wij ernstig mee moeten rekenen.⁹ En voorafgaande aan dat oordeel zal er over de kerk en wereld een donkere periode komen van vervolging. Hierover spreekt Paulus in twee passages:

2 Thessalonicenzen 2:1-12. Hoewel hier de naam antichrist niet voorkomt, gaat het duidelijk over dezelfde figuur: een wereldleider die een absolute tegenstander is van God. Hier wordt hij genoemd ‘de mens der zonde, de zoon des verderfs’ (vers 3) en ‘de ongerechte’ (vers 8). Wat voor nu (vooruitlopend op paragraaf

8. Vooral Romeinen 8:17-21, Romeinen 11, 1 Korinthe 13:12, 1 Korinthe 15, 2 Korinthe 4:16-5:10, 1 Thessalonicenzen 4:13-5:11, 2 Thessalonicenzen 1:7, 2 Timotheüs 4:8.

9. Romeinen 14:10, 1 Korinthe 3:13, 2 Korinthe 5:10, 2 Thessalonicenzen 1:8.

2.3) al belangrijk is, is het feit dat Paulus zegt dat Christus pas terugkomt als deze ‘mens der zonde’ geopenbaard is. Het gaat hier dus om een figuur die er in Paulus’ tijd nog niet is, maar die er voor het einde zeker komen zal. Eerst de komst van de antichrist, dan de komst van Christus Zelf.

2 Timotheüs 3:1-9. Aan Timotheüs schrijft Paulus over een tijd die er nog niet is maar wel komen zal. Hij noemt dit ‘de laatste dagen’. Hoewel de laatste dagen met de Pinksterdag zijn ingegaan,¹⁰ is er ook een ‘laatste van het laatste’. Als Paulus over die periode nadenkt, dan ziet hij grote afval. Hij benoemt veel van wat de Heere Jezus ook in Mattheüs 24 aankondigde. Hoewel de persoon van de antichrist hier in de schaduwen blijft, lezen we hier veel over het karakter van diens rijk, door de grote ruimte die satan in die periode zal hebben: liefdeloosheid, geesteloosheid, verleiding, tegenstand.

Behalve Paulus spreekt ook Johannes over wat er komen gaat: 1 Johannes 2:18. Dit is de eerste van de vier maal dat in Johannes’ brieven de antichrist genoemd wordt. Opmerkelijk is dat de apostel schrijft: ‘en gelijk gij gehoord hebt dat de antichrist komt’. Hij veronderstelt dit als bekend. Er is nog wel verder onderwijs nodig over wie en hoe die antichrist eigenlijk is (vers 22), maar dát hij komt is niets nieuws meer voor zijn lezers. Dat hoorde blijkbaar bij de basisbeginselen van het apostolische onderwijs! Een reden voor ons om niet tevreden te zijn met onwetendheid op dit terrein.

Openbaring

Als geen ander Bijbelboek staat het boek Openbaring vol van de ontwikkelingen van de eindtijd. Er zijn heel wat verschillende manieren om dit boek te lezen, waardoor je je kunt afvragen wat

10. Handelingen 2:17, 1 Korinthe 10:11, Hebreeën 1:1.

nu eigenlijk de bedoeling is.¹¹ Voor iedere lezer is echter duidelijk, dat Openbaring in elk geval ook wijst op dingen die nog komen zullen, in het bijzonder de wederkomst van Christus en het laatste oordeel. Voor de meeste lezers is het ook duidelijk dat dit boek spreekt over een steeds heftiger wordende vervolging van Christus' Kerk. Wie dat vergelijkt met andere gedeelten in het Nieuwe Testament, ziet als vanzelf ook de antichrist opdoemen. Openbaring 6:2-8. Eerst ziet Johannes een ruiter op een wit paard – het beeld van Christus¹² Die Zijn Koninkrijk bouwt. Hierna komen er drie andere paarden, telkens met een ruiter daarop. Een beeld van de imitatie van Christus. En wat brengen zij mee? Liefdeloosheid (vers 4), economische overheersing (vers 5-6) en vervolging (vers 8). Heel nauw sluit dit aan bij wat wij lezen in Mattheüs 24 en 2 Timotheüs 3. De ruiters zijn niet alleen imitaties van Christus, maar ook tegengesteld aan Christus – en daarmee het perfecte beeld van de antichrist. Daarmee is nog niet gezegd dat Openbaring hiermee de antichrist zelf bedoelt, maar wel dat hij in zicht komt. Juist als deze ruiters gekomen

11. Ik noem er hier vier:

1. Een *historische* lezing, zodat alles wat erin staat van directe betekenis is voor de lezers in Johannes' dagen.
2. Een *chronologische* lezing, zodat Openbaring van hoofdstuk 6 tot hoofdstuk 22 één lijn volgt, waarbij wij ons ergens op die lijn bevinden. Wat daarvoor staat is achter de rug, wat daarna staat moet nog komen. (Dit komen we o.a. tegen in de Kanttekeningen en bij W. à Brakel.)
3. Een *symbolische* lezing, zodat alles een geestelijke betekenis heeft voor alle tijden, en we met voorspellingen niets kunnen.
4. Een *cyclische* lezing, waarbij een aantal keren de wereldgeschiedenis van begin tot eind vanuit een verschillend perspectief wordt gezien.

De vierde is de manier waarop ik Openbaring lees. Waarbij overigens de andere leeswijzen niet geheel uitgesloten zijn. Er was ook een bepaalde specifieke betekenis voor de kerk in Johannes' dagen. Er loopt een lijn door het hele boek heen. En veel moeten we symbolisch/geestelijk duiden.

Zie voor verklaringen van het boek Openbaring de literatuurlijst, bijlage 2.

12. Vergelijk Openbaring 19:11.

zijn, klinkt de klacht van de kerk: ‘Hoe lang (...) wreekt Gij ons bloed niet?’ (Openb. 6:10). Het antwoord is: nog ‘een kleine tijd’ (vers 11) – precies de periode waarin satan vrij spel krijgt (Openb. 12:12, 20:3).

Openbaring 9:1-12. Vers 1 spreekt over een ster die van de hemel op de aarde valt. Een ster is volgens 1:20 het beeld van een voorganger. Hier is het dus een gevallen voorganger, een valse profeet. Hij ontvangt zijn macht volgens vers 11 rechtstreeks van satan zelf. Dit sluit exact aan bij wat we over de antichrist lezen in Openbaring 13:2-3.

Openbaring 13: Dit hoofdstuk zal hierna nog bijzondere aandacht krijgen. Daarom voor nu slechts twee dingen. In de eerste plaats moet het ons opvallen dat dit héle hoofdstuk aan de figuur van de antichrist gewijd is. In de tweede plaats, dat dit hoofdstuk heel nauw verbonden is aan hoofdstuk 12, over de vrouw die een kind baart. Daar gaat het over de Kerk van Christus. Deze twee hoofdstukken zijn daarom elkaars tegenhanger, zij tonen het verloop van de strijd die aangekondigd is in Genesis 3:15. Het gaat er dan in het licht van deze strijd eens te meer om, bij wie wij behoren.

Openbaring 17 en 18: Naast Openbaring 13 zijn er nog twee hoofdstukken in dit Bijbelboek geheel gewijd aan de antichrist, preciezer gezegd aan zijn rijk, ‘Babylon’ (vergelijk Openb. 14:8-11). In hoofdstuk 17 blijkt zonneklaar dat Babylon en het beest twee handen op één buik zijn. Hoewel het doel van deze twee hoofdstukken vooral is de aankondiging van de ondergang van dit rijk, wordt er ook een duidelijke kenschets gegeven. Wat kenmerkt dit rijk zoal?

- Onreinheid, hoererij (17:4-5, 18:3-4, 23)
- Vervolging (17:6, 14, 18:24)
- Hoogmoed (18:7)
- Wereldwijde invloed (17:5, 8, 15, 18, 18:3, 19)
- Rijkdom (17:4, 18:3, 12-16, 19) en vermaak (18:14, 22)

Opvallend is de aandacht voor de grote rijkdom, die ons doet denken aan Jezus' woorden: 'Zij aten, zij dronken, zij kochten, zij verkochten, zij plantten, zij bouwden' (Luk. 17:28), maar ook aan wat Ezechiël over dit rijk zegt.¹³

Openbaring 20:3. De uitleg van dit hoofdstuk uit Openbaring is vermoedelijk het meest omstreden van alle, vooral in verband met het zogenaamde duizendjarige rijk. Zonder daarover nu stellige uitspraken te doen, is het toch opvallend dat er geschreven wordt over een bepaalde periode waarin satan (de draak) ontbonden wordt, waardoor hij meer macht krijgt dan ooit 'om de volken te verleiden'. Dit is een 'kleine tijd' (vergelijk 6:11, 12:12). De regeerperiode van de antichrist is een tijd waarin de satan meer macht en vrijheid krijgt dan in alle andere eeuwen sinds de kruisdood van Christus.

Conclusie

Het gaat in het Nieuwe Testament niet alleen om wat er is gebeurd, maar ook om wat er nog te gebeuren staat. Bij het spreken over de toekomstige dingen krijgt het spreken over de antichrist en zijn rijk op heel wat plaatsen aandacht, en zéker in het laatste Bijbelboek. Dat is opvallend. Er is – vooral sinds de oprichting van de staat Israël – aandacht gevraagd voor Gods plan met Israël in de laatste dagen. Dat is terecht. Romeinen 11 spreekt duidelijke taal. En op allerlei plaatsen zijn verwijzingen daarnaar te vinden.¹⁴ We moeten echter ook zeggen dat deze verwijzingen naar Israël vaak slechts summier zijn. Vergeleken daarmee valt het dus op, dat we onder ons over de antichrist en diens rijk maar

13. Ezechiëls duidelijkste profetieën over de antichrist zijn te vinden in de hoofdstukken 38 en 39 (zie bijvoorbeeld 38:13). Er liggen echter ook lijnen naar Ezechiël 26-28, over de koning van Tyrus. Hij beschouwt zichzelf als God (Ez. 28:2) en wordt vooral gekenschetst door grote weelde (Ez. 27, 28:4, 13).

14. O.a. Lukas 1:33, 2:32, 13:9, 21:24, Handelingen 1:6, 2 Korinthe 3:16, Hebrëeën 8:8, Openbaring 7:4.

weinig horen. Alleen al vanuit een ernstig verlangen om te leren wat de Heere ons te zeggen heeft, zouden we veel meer moeten letten op wat wij over de antichrist zouden kunnen leren. Zeker als zou blijken dat diens rijk mogelijk al ophanden is. Maar is dat ook zo?

2. Een Bijbelse oproep

De Heere Jezus roept Zijn Kerk voortdurend op om waakzaam te zijn. Bijna al deze oproepen staan in het licht van de volgende ontwikkelingen:

- De komst van Christus en het daaropvolgende oordeel. We moeten waakzaam zijn opdat wij niet door Zijn komst worden verrast. Want wee degene die bij Zijn komst nog zijn eigen leven leidt.¹⁵
- De activiteit van de duivel. De reden tot waken is vooral het feit dat de duivel zo veel sterker en sluer is dan wij en hij uit is op onze ondergang. Wee degene die naïef is, onoplettend of bedwelmde: eer je het weet heeft de satan je in zijn macht.¹⁶

Om dit laatste gaat het nu vooral. Bedenk dat de satan altijd werkzaam is, maar niet altijd evenveel ruimte krijgt. Hoe heftiger zijn aanslagen, hoe oplettender wij zullen moeten zijn. De apostelen geven ons het voorbeeld. Zij zijn alert op de ontwikkelingen, zij kijken vooruit naar welke aanvallen er te verwachten zijn, en roepen juist daarom op tot waakzaamheid.¹⁷ En wat is de meest intense periode? Die van de komst van de antichrist, waarin de

15. Met dit doel roept de Heere Jezus de Zijnen op tot waakzaamheid in o.a. Mattheüs 24:42-44, 25:13, Lukas 12:37-40, 21:34-36. En de apostelen in o.a. 1 Thessalonicenzen 5:6, 1 Petrus 1:13, 4:7, 2 Petrus 3:14.

16. Met dit doel roept de Heere Jezus de Zijnen op tot waakzaamheid in o.a. Markus 14:38 (vergeleken met Lukas 22:31). En de apostelen in o.a. Efeze 5:14-16, 6:11-13, 1 Petrus 5:8, 2 Petrus 3:17.

17. In o.a. Handelingen 20:29-31, Romeinen 13:11, 2 Timotheüs 4:5, 1 Johannes 2:18.

activiteiten van satan zich zullen ontplooiën als nooit tevoren. Dit gebeurt juist vlak voordat Christus terugkomt. Wat een reden tot waakzaamheid!

Dat is snel gezegd, maar wat houdt het eigenlijk in? Stelt u zich voor dat u een berichtje onder ogen krijgt: ‘Er is in de Dorpsstraat een zakkenroller gesignaleerd.’ Wat doet u dan? Natuurlijk probeert u in de eerste plaats zuinig te zijn op uw eigendommen, en checkt u nog eens extra goed of ze niet zo weggegrist kunnen worden. Dat heeft een christen ook te doen: ‘Bewaar het pand u toebetrouwd’ (1 Tim. 6:20). Voor nu laten we dit aspect even liggen. Twee andere dingen zijn in dit verband vooral relevant: je denkt erover na waaraan je zo’n persoon zou kunnen herkennen én je let onderweg goed op of je de verdachte ontwaart. Voor het signalement hebben wij in paragraaf 1 Bijbelse gegevens nagelezen. En voor de vraag of hij al in de buurt is, gaan wij ook te rade bij de Bijbel.

Hij komt eraan!

‘De vijand rukt vast aan, met opgestoken vaan’, zo klinkt het in de bekendste Nederlandse vertaling van het Lutherlied. In de tijd van de Reformatie waren er veel mensen die meenden dat het einde van de wereld niet lang meer op zich zou laten wachten. Ja, al sinds de tijd van Paulus is er telkens weer geroepen: ‘Het kan niet lang meer duren!’

Wie zijn wij dan dat wij zouden zeggen dat wij het wel bij het rechte eind hebben? Toch moet dit ons er niet van weerhouden om zorgvuldig na te gaan of er toch niet echt goede, Bijbelse redenen zijn om te menen dat het einde van de eindtijd aanstaande is. Het gevoel leeft breed, dat we hier geen idee van kunnen hebben. De Heere Jezus zal immers komen ‘als een dief in de nacht’. De Vader heeft de tijd in Zijn Eigen macht gesteld, en

daardoor weet niemand ervan, zelfs de engelen niet.¹⁸ De Heere Jezus waarschuwt voor het gevaar van ons te laten verleiden. En Hij voorzegt al dat velen bij aardbevingen, oorlogen en dergelijke stellig overtuigd zijn van het einde van de wereld. Maar zij vergissen zich (Matth. 24:5-6).

Toch is dit slechts een deel van de waarheid. Wie nauwkeuriger leest, raakt juist onder de indruk van het grote aantal aanwijzingen dat de Meester geeft om wél (enigszins) te weten wanneer het zover is. 'En dán zal het einde komen', zegt Hij in hetzelfde hoofdstuk als waarin Hij zegt dat het einde er juist nog niet is (Matth. 24:14). En: 'Alzo ook gijlieden, wanneer gij al deze dingen zult zien, zo weet dat het nabij is, voor de deur' (Matth. 24:33). De Heere Jezus wijst op al die tekenen, juist opdat we er niet door overvallen worden.

Maar hoe valt dat dan te rijmen? Daarover geeft Paulus ons uitsluitel in 1 Thessalonicenzen 5. De Heere Jezus zal komen 'als een dief in de nacht' (vers 2), niet voor de gelovigen, maar voor de *ongelovigen*. Zij zien geen gevaar, en juist 'dan zal een haastig verderf hun overkomen' (vers 3). Er zullen ook gelovigen zijn die het niet hadden zien aankomen doordat zij in slaap gesukkelde zijn, zoals de wijze maagden (Matth. 25:1-13). Zij worden erdoor overvallen, maar dat had niet zo hoeven te zijn. Gelovigen kunnen weliswaar niet de datum voorspellen, maar wel de wederkomst zien naderen (vers 4). Daarom is waakzaamheid zo onmisbaar (vers 6). Wie geleerd heeft op Christus te letten, die kan ook leren op Zijn aankondiging te letten. En welke tekenen zijn er dan die ondubbelzinnig laten zien dat die dag aanstaande is?

Tekenen die het niet zijn

Mensen zijn voortdurend zeer diep onder de indruk geweest van epidemieën, oorlogen en natuurrampen. Een uitbraak van

18. Mattheüs 24:36, 42, 44, Handelingen 1:7, 1 Thessalonicenzen 5:2.

de pest in de middeleeuwen, de godsdienstoorlogen rond 1600, terroristische aanslagen, een tsunami. Indrukwekkend, beangstigend. Begrijpelijk dat het gevoel opkwam dat het niet lang meer zou duren met deze wereld. Laten we echter niet vergeten dat zulke gebeurtenissen er altijd geweest zijn. Dat is nu juist wat de Heere Jezus zegt! ‘Gij zult horen van oorlogen en geruchten van oorlogen; ziet toe, wordt niet verschrikt; want al die dingen moeten geschieden, maar nog is het einde niet.’

‘Al die dingen moeten geschieden.’ Dat wil zeggen dat ze horen bij deze wereld van na de zondeval. Ze zijn er altijd geweest en zullen er altijd zijn. Toch waren het vaak juist dergelijke gebeurtenissen die mensen het gevoel gaven dat de wereld op zijn einde liep. In vroeger eeuwen hebben zij zich vergist. Dat was, zou je kunnen zeggen, vanuit Mattheüs 24 te voorspellen.

Overigens hebben dit soort rampen ons wel degelijk iets te zeggen! Ze herinneren ons er iedere keer weer aan dat deze wereld tijdelijk is. Dat de wereld gebukt gaat onder de gevolgen van onze zonden. Dat wij aan deze wereld niet verkleefd moeten raken. Dat het moment naderbij komt waarop Christus terugkomt. Elke keer horen wij weer een voetstap. Maar hoe dichtbij ze zijn, dat weten we niet. Hoewel ... Misschien is er in deze tekst toch een aanwijzing: ‘gij zult horen’. Hoewel er misschien niet meer rampen gebeuren dan vroeger, horen wij er in het nieuws wel meer van. Daarbovenop komen dan tekenen die ons als stevige voetstappen ondubbelzinnig laten horen dat Jezus dichterbij komt.

Druk op de kerk

De eerste aanwijzingen die de Heere Jezus geeft in Mattheüs 24 hebben te maken met de geestelijke toestand van deze wereld. Er is sprake van vervolging (vers 9), verleiding (vers 11) en verwording (vers 12).¹⁹ Dit zijn allemaal zaken die niet nieuw zijn.

19. Dit zijn ook aspecten die te maken hebben met het rijk van de antichrist, daarom

Maar (zie de voorgaande paragraaf) ze zullen naar het einde toe wel intenser worden. En van betekenis is, dat de liefdeloosheid en ongerechtigheid niet slechts de heidenwereld betreffen. Het gaat hier om afval, dus om ontwikkelingen in die delen van de wereld waar de kerk geplant geweest is. Het gaat om het loslaten van de waarheid, het aanvaarden van zedeloosheid.

Laten we eens kijken wat we daarvan herkennen. De druk op de kerk is er onmiskenbaar vanuit de zogeheten heidenwereld: het (voormalige) communisme en de islam bijvoorbeeld. Maar wat gebeurt er met die landen die vanouds christelijk waren, vooral in Europa en Noord-Amerika? Er is weinig sprake van harde vervolging, zoals ontslag, gevangenschap, doodsbedreiging en kerksluiting.²⁰ De tegenwerking van de kerk neemt subtielere vormen aan. Verslapping van de waarheid, druk op christelijke instellingen zoals het onderwijs om zich aan te passen, hersenspoeling door via de media eigentijdse ideeën (over homoseksuele relaties, gender, euthanasie en dergelijke) op te dringen.

Dit gebeurt niet alleen in de wereld, maar ook in heel wat kerken. In bijvoorbeeld de Wereldraad van kerken zijn het liberale kerken die de agenda bepalen. En nog ingrijpender is dat God Zelf uit beeld verdwijnt. In alle tijden hebben mensen wereldwijd in God geloofd, maar sinds ongeveer een eeuw is dat in het Westen steeds minder het geval. En ook zij die wel in God geloven, betrekken hem nauwelijks bij wat zij zeggen of doen.

En wat is de invloed van het voormalig-christelijke Westen op de wereld? Die invloed is nooit alleen positief geweest. Maar we kunnen wel zeggen dat in de laatste eeuwen het Evangelie over heel de wereld verspreid is vanuit Europa. Er zijn nog steeds heel

zullen we ze bij de bespreking van 2 Thessalonicenzen 2 en Openbaring 13 opnieuw tegenkomen.

20. Al moeten we ons niet vergissen: op het punt van economische tegenwerking (ontslag, schadeclaims en dergelijke) gaan de ontwikkelingen hard, zeker in de Verenigde Staten.

wat westerse zendelingen, maar hét westerse ‘evangelie’ is die van vrije markt en vrije moraal. De wereld moet en zal homoseksuele relaties, abortus en dergelijke goedkeuren. Nooit eerder in de geschiedenis is er met zo’n kracht gewerkt aan de afbraak van het goede dan in onze tijd, en dat juist vanuit ‘christelijk’ Europa.

Verkondiging van het Evangelie

Na de vele alarmerende tekenen die de Heere Jezus aanwijst in Zijn laatste rede geeft Hij één hoopvol teken (vers 14): ‘En dit Evangelie van het Koninkrijk zal in de gehele wereld gepredikt worden tot een getuigenis voor alle volken; en dan zal het einde komen.’

Sommigen menen dat je dit moet lezen in het licht van Handelingen 1:8 en 2:5: het Evangelie begint in Jeruzalem, maar bereikt alle uithoeken van het Romeinse rijk. Het Evangelie kwam inderdaad in eerste instantie overal waar de invloed van Rome merkbaar was. Dit was echter slechts een voorafbeelding van het bereiken van écht de hele wereld. Vergelijk deze tekst eens met Mattheüs 28:19: ‘Gaat dan heen, onderwijst *alle volken*.’ Er is niemand die meent dat dit zedingsbevel niet meer geldt sinds alle volken uit het Romeinse rijk het Evangelie hebben gehoord. Naarmate de grenzen van de bekende wereld verruimden, vergrootte ook de reikwijdte van dit zedingsbevel. Alle volken van de wereld²¹ moeten van Christus horen. Dit moeten we nu verbinden met Mattheüs 24:14: als dát gebeurd is, dan zal het einde zijn.

Het moment waarop alle volken bereikt zijn, kunnen wij niet exact aanwijzen. Het is een hele puzzel om te overwegen wat nu een afzonderlijk volk is. En wie zal zeggen wanneer zij alle bereikt zijn? Wat wij wél kunnen zeggen is dat het aantal écht

21. Vergelijk ook Openbaring 7:9 en zo veel andere gedeelten in Openbaring waarin alle volken genoemd worden.

onbereikte volken heel klein is. In bijzonder veel talen is inmiddels (een deel van) de Bijbel beschikbaar in de moedertaal.²² Deze ontwikkeling is nog niet voltooid, maar wel uniek in de wereldgeschiedenis.

Bij de verbreiding van het Evangelie hoort nog een aspect: de bekering van Israël. Nu is het niet direct duidelijk of de apostelen dit verbinden aan de nabije wederkomst van Christus. Toch meen ik dat Paulus daar wel op doelt, als hij in Romeinen 11:15 spreekt over het gevolg van de aanneming van de Israëlieten.²³ Hoe staat het hiermee? We hebben in de moderne tijd (1948) de unieke gebeurtenis gezien van de terugkeer van het Israëlietische volk naar zijn land. Wij horen ook dat er in onze tijd meer Joden dan ooit tot geloof komen in Jezus als de Christus. Echter, hun aantal is relatief gezien nog zeer beperkt, en onder orthodoxe joden is nauwelijks sprake van bekering. Van alle gebeurtenissen die de komst van de Heere Jezus aanwijzen, lijkt hier het minst van te zien te zijn. Maar wellicht wijzen Romeinen 11:25-32 en 2

22. Volgens Wycliffe waren er in 2019 3384 talen waarin (een deel van) de Bijbel vertaald is, terwijl er nog 2115 talen waren zonder vertaalproject. In totaal zijn er ruim 250 miljoen mensen die nog geen enkel Bijbelvers in de eigen taal hebben. Dat zijn er bijzonder veel, maar toch weinig vergeleken met hen bij wie het anders is. Bovendien, de meesten die nog geen Bijbelvers in hun moerstaal hebben, kennen wel redelijk tot goed een tweede taal (Chichewa, Swahili, Hindi, Chinees, Engels etc.), zodat ze niet verstoken zijn van het Evangelie.

23. Deze tekst wordt wel uitgelegd als een belofte voor een opzienbarende bekering onder de heidenvolken. Ik zie daar echter in het overige van de Schrift te weinig aanwijzing voor. En ik meen ook dat het niet de meest passende uitleg is van de tekst zelf. Er staat dat de verwerping van de Joden zorgde voor de ‘verzoening van de wereld’. Dat wil zeggen: het Evangelie van Christus kwam tot de heidenen, en zo kwamen zij tot vrede met God. Er staat vervolgens niet dat de aanneming van de Joden zal leiden tot ‘een nog grotere verzoening’. Dat zou ook wat vreemd zijn, aangezien het Evangelie (Matth. 24:14) reeds overal verkondigd is. Er staat dat dit zal zijn het ‘leven uit de doden’. Dit mogen wij heel letterlijk nemen. Dán zal de opstanding plaatsvinden, dan is de dood voor eeuwig voorbij, dan is daar de volle verlossing ook voor christenen uit de heidenen. In alle nieuwtestamentische teksten waar ‘leven’ en ‘doden’ genoemd worden, ziet het (mede) op het eeuwige leven (Luk. 20:38, Joh. 5:25, 1 Petr. 4:6).

Korinthe 3:16 wel op een plotselinge, bovennatuurlijke werking van Gods Geest zoals op de Pinksterdag, zodat er geen jarenlange periode voor nodig is.²⁴ Mogelijk is het daarom ook, dat onze hoogste Profeet en Leraar niet dít als teken van het einde van de wereld heeft aangekondigd. Het zal dan immers niet een jarenlange ontwikkeling zijn, maar een plotselinge omwenteling die wij niet kunnen zien aankomen.

Klimaatverandering

Als er één zaak het nieuws domineert,²⁵ is het wel de verandering die optreedt in natuur, milieu en klimaat. De berichten zijn alarmerend. Het bleek steeds zo te zijn dat gedane waarschuwingen te voorzichtig waren: de werkelijke toestand is vrijwel altijd ernstiger dan voorspeld.²⁶ Er is inmiddels sprake van serieuze ontwrichting en vermoedelijk onomkeerbare ontwikkelingen, zoals het smelten van ijskappen en de permafrost, het uitsterven van ecosystemen en het beïnvloeden van zeestromen. Weliswaar zijn er ook eerder grote veranderingen geweest, maar sinds de zondvloed nooit meer in zo'n rap tempo.²⁷

Dit lijkt aan te sluiten bij wat we lezen in de profetieën van het

24. NB. Ook al zal God een bovennatuurlijk werk doen, dit ontslaat ons tussentijds niet van onze roeping jegens het Joodse volk! De vraag aan ons is, of wij echt christen zijn. Opdat de Joden niet alleen het Evangelie horen maar ook zien (Rom. 11:14). Opdat Zacharia 8:23 als het ware omgekeerd werkelijkheid zal worden.

25. Deze zin is geschreven voor de coronacrisis van winter/voorjaar 2020, die dag na dag, week na week het nieuws compleet domineerde. Daarover meer in hoofdstuk 4.

26. Er zijn wel wetenschappers die dit ontkennen, maar dat blijkt moeilijk vol te houden. Waar gemakkelijker vragen bij gesteld kunnen worden is over het precieze verband tussen de klimaatverandering en het menselijk handelen – maar dát er een verband is, is onomstotelijk. De vraag is wel, in hoeverre het tot onze mogelijkheden behoort om hier (nog) sturing aan te geven.

27. Als de ontwikkelingen zo doorgaan, zullen de veranderingen nog veel sneller gaan, doordat processen zelfversterkend zijn. Smeltend ijs neemt bijvoorbeeld meer warmte op dan wit ijs. Ontdooiende permafrost zorgt voor veel vrijkomend broeikasgas.

Oude Testament (bijvoorbeeld Joël 2, Amos 4) en de plagen in Openbaring. Bij het lezen van Openbaring moeten we ons altijd de vraag stellen wat er symbolisch/geestelijk bedoeld is en wat letterlijk. De Kanttekeningen bij de Statenvertaling beschouwen de rampen van bijvoorbeeld Openbaring 8 geestelijk; het verbranden van bomen en gras ziet dan op de afval van schijnchristenen (noot 16).

Maar bedenk dat Openbaring vaak aansluit bij wat het Oude Testament schrijft, en de oordelen daar vaak als uiterlijke rampen worden beschreven. Zou dat wat onder Israël gebeurde niet eenmaal heel de wereld treffen? Het is wel opvallend hoeveel het in Openbaring gaat over de zichtbare schepping. De wereld die gemaakt is om de mens een plaats te geven, gaat zich tegen hem keren. Er valt nauwelijks meer te leven. Er vinden massale bosbranden plaats, waarbij vergeleken die van 2018 en 2019²⁸ waarschijnlijk maar kinderspel zijn (Openb. 8:7, 16:8-9). De zee wordt bijkans onleefbaar door 'iets als een grote berg' (Openb. 8:8-9, 16:3).²⁹ Er zijn gebeurtenissen waardoor het zoet water op aarde verdwijnt en vergiftigt (Openb. 8:10-11, 16:4).³⁰ Zo is Openbaring het spiegelbeeld van Genesis: 'Wat Ik geplant heb, ruk Ik uit' (Jer. 45:4).

Maar het zal in de eindtijd gaan net als bij het volk Israël waar Amos tegen preekt.³¹ Het leidt slechts tot verbijstering, niet tot

28. Er waren enorme bosbranden, vooral in de Amazone, Siberië en Australië.

29. 'Iets als een berg' doet vermoeden dat het iets is wat Johannes niet plaats kon omdat het in zijn tijd onbekend was. Is het een vreemde gedachte om dit te zien als vuilnisbelten die in zee gestort worden? Als het zo doorgaat als het nu gaat, dan duurt het niet lang of er is meer kilogram plastic in de oceanen dan vis ... Er valt ook te denken aan het massale afsterven van koralen.

30. Deskundigen vermoeden dat het tekort aan zoet water een van de grootste problemen, zo niet het grootste probleem van de toekomst zal zijn, en een van de belangrijkste oorzaken van oorlogen.

31. In Amos 4:6-11 staat het vijfmaal herhaalde refrein: 'Nochtans hebt gij u niet

verandering. Hoe herkenbaar! Er wordt veel gepraat over duurzaamheid, er worden allerlei maatregelen genomen – maar er vindt geen *bekering* plaats. Geen erkenning van God als Schepper, Rechter en Verlosser. Geen terugkeer van de weg van de zonde die ons in deze problemen bracht. De economie moet blijven groeien. *The show must go on*. Toont dit ons niet dat de schets van Openbaring ook in dezen raak is?

Verbinding

Behalve de klimaatverandering is er nog een fenomeen dat werkelijk uniek is in de wereldgeschiedenis: ontwikkelingen in wetenschap en techniek, waarbij de digitale revolutie bijzonder opvalt. Er zijn natuurlijk heel wat belangrijke veranderingen geweest: van bronstijd, ijzertijd, boekdrukkunst, industriële revolutie, aardolie, etc. Ook in vroegere beschavingen (zoals in China, Arabië) waren er opzienbarende technische ontwikkelingen.

Het tempo was echter nooit zo hoog als nu. Bijna alle grote technische revoluties hebben de laatste 300 jaar plaatsgevonden, en ieder jaar gaat de ontwikkeling sneller. Het is ongekend hoe snel de digitale techniek de wereld verovert, niet alleen het ‘ontwikkelde’ Westen, maar de hele aarde.³² Staat dit ook in de Bijbel beschreven als een van de tekenen van het einde van de wereld? Dat is niet op voorhand duidelijk. In de Bijbelstudie over Openbaring 13 zullen we echter zien dat het hier alle schijn van heeft. De verandering die iedereen zo diep raakt³³ is niet zomaar een

bekeerd tot Mij.’ En in Openbaring 9:21, 16:9, 11 en 21 lezen we in verschillende toonaarden: ‘Zij bekeerden zich niet.’

32. Velen in Nederland hebben al het gevoel dat de ontwikkelingen nauwelijks bij te benen zijn. En dan te bedenken dat veel volkeren in Afrika in 50 jaar tijd als het ware van de middeleeuwen in de moderne tijd beland zijn, en in bijvoorbeeld Papoea in diezelfde periode zelfs vanuit de steentijd. Dus een ontwikkeling waar wij 3000 jaar over gedaan hebben.

33. Ik merk bijvoorbeeld bij bijna alle gesprekken met (wat oudere) opvoeders dat media-vragen veruit het meest prominent zijn van alle probleemgebieden in de opvoeding.

verandering zoals er zo velen geweest zijn, maar een beslissende stap in de ontwikkeling van de mensheid. De mensheid, hoe verdeeld zij ook is, wordt hierdoor als het ware weer tot één. De spraakverwarring zorgde ervoor dat de mensheid na de torenbouw van Babel verdeeld werd, het internet zorgt ervoor dat die verdeelde mensheid weer bijeenkomt.³⁴

Conclusie

Als (oudere) mensen verzuchten dat de tijden zo moeilijk zijn, dan is al snel de reactie dat het altijd wat geweest is. Ook vroeger klaagde men over de nood van de tijden. Dat moeten we inderdaad niet vergeten. De mensen zijn niet veranderd, zij zijn alleen maar anders ontwikkeld. De duivel is niet veranderd, hij heeft alleen meer ervaring. De verleidingen zijn niet veranderd, ze komen alleen dichterbij. Daarom is de Bijbel ook zo tijdloos. De vragen over God en de ziel, over mens en duivel, over tijd en eeuwigheid – ze blijven altijd dezelfde. Er is geen tijd te donker om de Heere te kunnen dienen.

Toch moeten we onze ogen niet sluiten voor het feit dat er ontwikkelingen zijn die echt anders zijn dan ooit hiervoor. Wij leven in een tijd van fundamentele verandering. Secularisatie, verbreiding van het Evangelie, klimaatverandering en digitalisering zorgen ervoor dat de wereld in snel tempo onherkenbaar

34. Terwijl vrede een zeer wenselijke zaak is, is er ook een eenheid in het kwade. Zie bijvoorbeeld Psalm 2:2, Lukas 23:12, Handelingen 4:27, Openbaring 19:19.

Wel kan de vraag gesteld worden, of deze ‘eenheidsvorming’ echt anders is dan die van andere uitvindingen. Het wiel zorgde er ook voor dat volkeren handel konden drijven. De boekdrukkunst dat over de hele wereld dezelfde teksten gelezen konden gaan worden. Enzovoorts. Dat is ook zo, en daaraan zien we dat alles wat er nu gebeurt niet uit de lucht komt vallen. Dat neemt echter niet weg dat niet alleen het tempo maar ook het effect hier veel sterker is. Eerst hielden de volkeren, ondanks de contacten, hun eigenheid. Nu echter zien zij dezelfde films (Walt Disney), volgen zij dezelfde platforms (Instagram), gebruiken zij dezelfde taal (Engels), kopen zij dezelfde producten (Apple) en wordt hun hetzelfde voedsel aanbevolen (Burger King).

verandert. En in elk geval de meeste (en vermoedelijk elk) van deze ontwikkelingen staan (staat) in Gods Woord beschreven als een teken van het naderende einde.

Kunnen we dan het einde berekenen? Welnee. Daar waarschuwt de Heere ons duidelijk voor. Hij geeft ons nergens data, en we moeten de Bijbel niet maken tot een puzzelboek om alsnog aan data te komen.³⁵ Wij weten niet in welk jaar de Heiland terug zal komen, maar dit moet ons niet van de weeromstuit doen denken dat wij *niets* weten. De hiervoor aangeduide gegevens boodschappen ons dat we zeker kunnen zien dat de grote dag aanstaande is. Wij horen niet alleen Christus' voetstappen, maar wij horen ze ook luider worden. Zoals een kind dat 's avonds op bed ligt kan horen of moeder nog onder aan de trap is of al bijna boven. Als het dan zo is dat Christus nadert en dat het einde nadert, dan moeten wij extra gespist zijn op alles wat daarmee verbonden is. En dát maakt het ook urgent om over de antichrist na te denken. Als het einde nadert, dan nadert hij ook. 'De vijand rukt vast aan.' Het is tot onze schade, als we niet zorgvuldig onderzoeken wat de Bijbel over hem te zeggen heeft en wat wij daarvan om ons heen herkennen.

35. Dit gebeurde bijvoorbeeld rondom de zogenaamde 'superbloedmanen'. Een boek als *Wake up!* probeert de Bijbel als een puzzel- en rekenboek te gebruiken. Hoewel dit boek terecht aandacht vraagt voor de voortgang op Gods kalender gaat het naar mijn overtuiging uit van de verkeerde gegevens. Gegevens die de Heere Jezus vaak niet zó aanduidt, en gegevens waarmee te zeer het gevoel ontstaat dat je bijna een jaartal kunt plakken op de wederkomst van Christus. Zie voor een kritiek op berekeningen ook W.J. Ouweneel, *Het godsgetal*.